

מסכת מועד קטן – שיעור י"א

סיום סוגית זיהוי משנתינו, ובענין כח דהיתירא עדיף

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

א. עיין תוס'

ב. ריטב"א כאן

א"כ מתני' אמאן תרמייה. פי' דמשום פירכא כל דהוא לית לן לאפוקי מתני' מהלכתא. והא דקתני מעיין שיצא בתחלה להודיעך כחו דר' מאיר. וא"ת ולימא משום כחו דר' יהודה דשרי לה בבית השלחין, י"ל דכיון דר' יהודה לא אדכריה מעיקרא אלא דסרכא דר' מאיר נקט לית לן למיתלי טעמא דנקט מעיין שיוצא בתחלה בדידיה אלא בדר' מאיר.

ג. חידושי הר"ן

להודיעך כחו דר' מאיר. והקשה הרז"ה ז"ל לתני מעיין שלא יצא באפלה ולישמועי' כח דר"מ. ור' יהודה, ואינה קושי' בעיני דאדרבא השתא איכא רבות' דהיתירא טפי דאפילו במעיין שיצא דאיכא למיחש דילמא אתי לאנפולי התיר להשקות בית הבעל דהוא מקום הרווחה. ואלו נקט מעיין שלא יצא הוה אמינא הא במעיין היוצא בית הבעל לא כנ"ל. וא"ת דר"מ דשרי אפילו השקאת בית הבעל דאיכא הרווחה, יתיר כל מלאכה במועד אפילו איכא הרווחה. וי"ל דר"מ לא שרי בית הבעל שהיא זרועה ועומדת דאיכא פסידא קצת דאי לא יעשה אפיל והשתא יעשה בכיר. ור' יהודה לא חשיב לי' פסידא אבל שאר מלאכות איכא הרווחה ולא פסידא. וקימא לן כר' יהודה דסתם מתני' כוותי'.

ד. תוס' הרא"ש כאן

להודיעך כח דר' מאיר. תמיה לי, אמאי לא פריך וניתני תרווייהו להודיעך גם כח דר' יהודה כדקתני במתניתין בין ממעיין, כדפריך בשמעתא קמייתא דמסכת יום טוב (ב' ב') וכי תימא כח דהיתירא עדיף ונפלגו בתרווייהו, וי"ל דהתם תרנגולת וביצתה כולהו חדא מילתא אינון.

ה. הערות הרב אלישיב כאן

בביאור הא דכח דהיתירא עדיף בדאורייתא או אף בדרבנן להודיעך כוחו דר"מ דאפילו מעיין היוצא מתחילה וכו'. ופירשו התוס' דכח דהיתירא עדיף, והנה בביצה [ב' ב] איתא נמי כח דהיתירא עדיף במאי דתנן לה התם ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תיאכל וב"ה אומרים לא תאכל. ואוקי בגמ' בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ומשום מוקצה, ומקשה הגמרא אי הכי אדמפלגי בביצה ליפלגו בתרנגולת, ותירצה הגמ' להודיעך כוחו דב"ש דבנולד שרי וכח דהיתירא עדיף, ופירש"י שם טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה שהכל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר. ודברי רש"י מתפרשים כפשוטם דלאדם יותר קל לאסור דלאסור לא צריך ראיות ולא מסורת, משא"כ להתיר צריך ראיות, עכ"פ שיהא ברור אצלו דין ההיתר מכל צד שהוא, וזהו בדעת בנ"א,

ואינו משום דאיירי במילתא דבספק צריך להחמיר דאפילו בדבר שמצד הדין צריך להקל, מ"מ גם לזה צריך הכרעה, דהוה נכלל ודאי בגדר ספק ולא נוטה לאיסור ודו"ק.

אמנם הצ"ח בביצה כתב להוסיף אדברי רש"י וכתב דכחא דהיתרא עדיף היינו משום דזה נחוץ להשמיענו שאם לא נדע ההיתר בבירור צריכין אנו להחמיר מספק, דספק איסור לחומרא, אבל האוסר לא עשה לנו התועלת בדבריו שאף אם היינו מסופקים ג"כ היינו מחמירין מחמת הספק, הרי דלדבריו כח דהיתרא עדיף הוא מחמת הדין, והיינו דכיון דכל ספק איסור לחומרא, הרי אם מתיר הוא ע"כ שברור לו ההיתר באופן ודאי, משא"כ כשהוא אוסר אפשר אוסר הוא מספק ולא מחמת ידיעה, דהרי זהו הדין בספק, לאסור. ולפ"ז בא לחדש דכל האי כללא דכח דהיתרא עדיף לא הוה אלא היכא דנחלקו בדבר תורה שדינו בספק לחומרא, אבל במילתא דרבנן דנקטינן בספיקו להקל לא שייך האי כללא כח דהיתרא עדיף דהתם איפכא מסתברא, דכיון דספיקו להקל א"כ כשאנו רואים אותו מתיר אין ברור לנו הדין, דאפשר דמתיר הוא מחמת הספק, דהרי זהו דינו בספק, משא"כ כשאוסר, אנו רואים ודאות שלו בדין, דאם החמיר ש"מ אסור הוא, דהרי בספק היה מיקל, ואע"פ דסוגיא דביצה איירי לענין מוקצה דאינו אלא מדרבנן, ואעפ"כ אמרינן ביה כחא דהיתרא עדיף, ותירץ הצ"ח דאין זה סותר יסודו דשאני מוקצה דספיקו לחומרא, שהוא חמור כעין דאורייתא. כמבואר בתו"י ביצה ג': עיי"ש.

ולכאורה תקשה לדבריו מסוגיא דנן דלפי מה שביארו התוס' ה"נ מדין כחא דהיתרא עדיף להעמיד את הברייתא במעין שיצא בתחילה ואע"פ שכל איסור מלאכה בחוה"מ אינה אלא מדרבנן, ובספיקו היו צריכים להקל, ואפילו למאן דס"ל דהוה דאורייתא הא ודאי דלחלק דין מעין שיצא בתחילה ללא יצא בתחילה אינו אלא מדרבנן, דמצד טירחא שניהם שוים, ורק דביצא תחילה יש חשש וגזירה דאתי לאנפולי, ובודאי לא הוה אלא מדרבנן, ובספיקו היו צריכים להקל, א"כ אמאי כח דהיתרא עדיף.

ונראה דא"נ ולא תקשה מידי דהתוס' שפירש מילתייהו מדין כח דהיתרא עדיף, אין מוכרח הוא בביאורו של הצ"ח בגדר כח דהיתרא, ואפשר לפרש כפשטות דברי רש"י דכח דהיתרא עדיף, היינו דבמציאות, להתיר אין אדם מתיר אלא כשברור לו ההיתר אי מצד ודאי אי מצד שברור לו שיש כאן ספק, ויכולים להתיר בספק, אבל לאסור יכולים לאסור בלא שום בירור ובלא שום ידיעה, וזהו מציאות הדברים, וא"כ לא תקשה מידי דאע"פ דהכא לא איירי כי אם באיסור דרבנן אפ"ה כח דהיתרא עדיף, דבמציאות יותר קל לאסור מלהתיר דגם בדרבנן צריך שיהיה ברור לו שיש כאן ספק ומאן נימא שזה ספק קיים, ולא תקשה סוגיין אלא להצ"ח אי נימא דיפרש הגמ' כהתוס' דהכא משום כח דהיתרא עדיף נקט מילתא דר"מ, אבל אתוס' לא תקשה מידי וכשנ"ת.

ונראה ליישב דברי הצ"ח דיפרש דהכא לאו משום כח דהיתרא עדיף רצה להעמיד החידוש אליבא דר"מ, אלא מטעם אחר דבר' יהודה עצמו הדברים מוכרחים מצד עצמם דדבריו גם בלא יצא מעין תחילה וההכרח לזה, דא"כ מתניתין כמאן תרמי"ה שזה סברא מספיקה להכריחו בדברי ר"י שדבריו קיימים גם בלא יצא מעין, משא"כ בר"מ אין שום הכרח מדבריו אם היו מעמידים מילתיה בלא יצא המעין ולא היינו יודעים דס"ל כן גם ביצא המעין ומשו"ה נקט יצא המעין להודיענו כוחו דר"מ, אבל לא משום כח המתיר וכח האוסר כדעת התוס', אלא להשמיענו דעתו שאינה ברורה לעומת דעת ר' יהודה שמוכח מתוכו שדיבר בכל גוונא. ודו"ק. (עי' ברע"א ביצה ב') (ב' ב) שנקט כהצ"ח דדוקא במילי דאורייתא אבל החת"ס במהדו"ב שם נקט ופירש במילי דרבנן, ובאו"ז סימן תשמ"ח כתב בהדיא כהצ"ח והרע"א וכן הוא בפשיטות בא"ר סימן כ"ב).